

lık» tarafını vurgulamaktadır: Tıbbi tarafsızlığın etik boyutu, uzmanlar tarafından egemenlik kurulması; sosyal problemlerin bireyselleştirilmesi; davranışın depolitikleştirilmesi; sorumluluğun yerinden oynatılması ve farklı bir yere yüklenmesi; güçlü tıbbi teknolojilerin kullanılması gibi konuları sıralamaktadır.

Tıbbileştirilmenin eleştirisi, temel olarak, tıbbi modelin sosyal problemleri nasıl kapsamdan çıkarttığı ve bununla birlikte, bunları nasıl tıbbi kontrol altına aldığı yönündeki sosyolojik endişeler üzerine kuruludur. Bu süreç diğer türlü kolektif sosyal problemler olarak görülebilecek şeyleri bireyselleştirmektedir.

Günümüzde sağlığın, değerli bir mal haline geldiği toplumlarda, yaşamın farklı alanlarının tıbbileştirilmesi çok şartırtıcı değildir. Ayrıca, tıbbin ve tıbbileştirilmenin bazı türlerinin, insan sağlığına katkılarının büyüklüğü aşikârdır. Burada üzerinde önemle durulması ge-

reken nokta; tıbbileştirilmenin geniş bir alana yayılması, yayılmaya devam edeceği ve bazı konuların gereğinden fazla tıbbileştirilmesidir. Kısaca, Conrad'ın da ifade ettiği gibi, «tıbbileştirme salgını» yaşamın geniş bir alanına yayılmıştır (2007: 146). Özellikle de, tıbbin ilgi alanına girmeyen konular ve gündelik yaşam pratiklerinin tıbbileştirilmesi; yakın gelecekte, hemen her alanın tıbbi hale gelebileceğinin habercisidir.

Tıbbileştirilmenin ekonomik alt yapısının, sürekli artan sağlık maliyetlerinin, ülkelere getireceği yük üzerinde de durmak önemlidir. Tıbbileştirilen alan genişlemesi, tıbbi maliyetlerin katlanarak büyümesine neden olmaktadır. Sonuç olarak tıbbileştirilmenin toplumlara ve dolayısıyla bireylere çok yönlü etkisi olmaktadır. Toplumsal ya da bireysel hangi boyutta olursa olsun bu sonuçlar düşünüldüğünde, insan sağlığına etkileri olan ciddi bir mesele olduğunun altı bir kez daha çizilmelidir.

Kaynaklar

Conrad, Peter (1992). "Medicalization of Social Control." *Annual Review of Sociology* 18: 209-232.

Conrad, Peter (2007). *Medicalization of Society*. USA: The Johns Hopkins University Press.

Illich, Ivan, vd. (1994). *Profesyoneller İktidarı*. Çev: Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar.

Illich, Ivan (1995). *Sağlığın Gaspi*. Çev: Süha Sertabiboğlu. İstanbul: Ayrıntı.

Sezgin, Deniz (2011). *Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştirilen Yaşam*. İstanbul: Ayrıntı.

Szasz, Thomas (2007). *The Medicalization of Everyday Life*. USA: Syracuse University Press.

Welch, H. Gilbert vd. (2013). *Aşırı Teşhis*. Çev: Akif Akalın. İstanbul: İncev.

Zola, Irving K. (1994). "Sağlık ve Köreltici Tıp." *Profesyoneller İktidarı*. I. Illich, vd. (der.) içinde. Çev: Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar. 43-68.

| Bir Başka Sağlık Mümkün*

| Akif AKALIN#

akifakalin@gmail.com

| Geçtiğimiz günlerde tıp alanında çok önemli bir kitap yayınlandı: "Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır".

Sakin yanlış anlaşılmasın, bu kitabı önemli kılan içeriği değil. Örneğin içinde kanser tedavisine ilişkin yeni müjdelere yok. Hatta kitap içinde yer alan konuların çoğu, okurların başka yayınlarda da kolayca erişebileceği başlıklar. Yine bu kitap, Avrupa'da veya ABD'de yayımlansaydı belki de bu kadar önemsemeyecektik. Neyse, sizleri daha fazla merakta bırakmayalım: kitabın önemi yazarlarından kaynaklanıyor. Türkiye'de ilk defa tek bir yayın içinde bu kadar çok sağlıklı olmayan insan tıp üzerine yazıyor.

Bu tıp kitabını önemli kılan, kitapta yazısı bulunan 17 yazardan 10 tanesinin hekim -hatta sağlıkçı dahi- olmaması!

Evet, bu tıp kitabının yazarları arasında 5 (beş) sosyolog, 3 (üç) iletişimci, 1 (bir) iktisatçı ve 1 (bir) felsefeci akademisyen var. Peki, bu neden bu kadar önemli? Örneğin bir Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü akademisyeni tıp üzerine ne söyleyebilir ki? Aslında kitabın yazarları arasında yer alan hekimlerden bir kısmı da bizim bildiğimiz hekimlerden değil; bir tanesi halk sağlıkçı, bir diğeri etikçi. Yazarlar arasında hasta olduğunuzda gidebileceğiniz yalnızca iki

psikiyatrist, iki göğüs hastalıkları uzmanı ve bir cerrah var...

Endişelenmeyin, sağlıklı olmayan yazarlardan iktisatçı Fuat Ercan "had-dini" aşmıyor ve "klinik" konulara fazla girmiyor. Fakat sosyologlardan Alaz Kılıçaslan, Temmuz Şavran ve Kayhan Delibaş resmen klinik konuları ele almışlar. Buna karşın hala neşteri elinde bir cerrah olan Cem Terzi, diğer birçok meslektaş gibi fazla yağların nasıl alınacağını anlatacağına, genelde bilim ve özelde tıpta çıkar amaçlı çarpıtmaları ele alıyor.

Sağlık denince neden akla önce hekim gelir?

*Bu yazı Türkiye'de Toplumcu Tıp web sayfasında (<http://toplumcutipturkiye.blogspot.com/2013/10/bir-baska-saglik-mumkun.html>) yayımlanmış olup yazarın izni alınarak Toraks Bülteni'nde basılmıştır.

#İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı

Bu soru birçoklarına saçma bir soru gibi görünebilir. Oysa tıp tarihine biraz aşına olan biri için bu soru oldukça meşru bir sorudur. Evet, hasta olduğumuzda hekimlere başvururuz ve bazen yaşamımızı hekimler kurtarır. Fakat aslında sağlığımızı borçlu olduğumuz insanlar arasında hekimler ilk sıralarda yer almazlar, hatta çoğu kez son sıralarda bulunurlar.

Modern tıbbın kurucuları arasında ilk sıralarda yer alan Louis Pasteur'un bir hekim olmadığını biliyor muydunuz? Hekimler Pasteur sayesinde bulaşıcı hastalıklara organik atıkların kokuşmasından açığa çıkan kötü kokuların değil, mikroskop altında görülebilen minik canlıların yol açtığını öğrendiler.

Türkiye'de insanların ezici çoğunluğu, eğitimlerinden veya sosyoekonomik konumlarından bağımsız olarak ülkenin Sağlık Bakanı'nın hekim (en azından sağlıkçı) olması gerektiğine inanırlar. Eminim sağlıkçı olmayan biri Sağlık Bakanı yapılırsa, "o ne anlar sağlıktan" diye özellikle sağlıkçı olmayan yurttaşlarımızın büyük eleştirilerine uğradı. Oysa dünyada sağlık, özellikle toplum sağlığı söz konusu olduğunda, bu alanda önde gelen isimler arasında çok sayıda sağlıkçı olmayan insan vardır. Örneğin İngiltere'de sanitasyon reformunun lideri bir hukukçu (Edwin Chadwick), ABD'de halk sağlığının babası (Lemuel Shattuck) bir yayıncıdır.

Peki, bütün dünyanın imrendiği Kanada sağlık sisteminin mimarının ilahiyatçı bir papaz olduğunu biliyor muydunuz? Thomas Clement "Tommy" Douglas Kanada'da sağlık reformunu hekimlere karşı yapmıştır. Douglas'ın Saskatchewan eyaletinde sağlık hizmetlerini sosyalleştirmek istemesi üzerine ülkenin hemen hemen bütün hekimleri süresiz greve gitmiş, Douglas aylar süren grevi İngiltere'den hekim getirerek kırabilmiştir.

Kuşkusuz hastalık dendiğinde akla ilk gelmesi gerekenler, üfürükçüler, ha-

cılar-hocalar, kerametleri kendilerinden menkul "alternatif" tıpçılar değil hekimler ve sağlıkçılar olmalıdır. Fakat sıra sağlık ve tıba geldiğinde, sağlık dışından mesleklerden olanlara en az hekimler ve sağlıkçılar kadar ihtiyacımız var. Örneğin kitap içinde beden ve ölüm konusunu irdeleyen Aysin Nazlı, *ölümde* ancak bir sosyolog bakışı ile görülebilecek öğeleri görmektedir. Bir sağlıkçının mesleki yaşamında her gün karşı karşıya kaldığı en dramatik sağlık olayı olan *ölümde* Nazlı'nın gördüklerini görebilmesi için ciddi bir sosyoloji ve felsefe okumasına gereksinimi olacaktır.

Terzi söküğünü dikemez

Modern tıba yönelik en kapsamlı eleştirilerin hekimlerden veya sağlıkçılardan değil, sağlık dışı meslek-

lerden gelmiş olması bir tesadüf olabilir mi? Michel Foucault "Deliliğin Tarihi"ni kaleme almamış olsaydı hekimler psikiyatridi tek başlarına bugünkü olgunluğuna taşıyabilirler miydi? "Kliniğin Doğuşu"nu okumasaydık tıbbın politik işlevini kavrayabilir miydik? (Kitap içinde Osman Elbek ve Onur Kartal bu konuları da ele almaktadır).

Ya İvan İllich olmasaydı bugün halimiz nice olurdu? Yine bir ilahiyatçı olan İllich "Sağlığın Gaspı"nda bizleri tıbbın zararlarına karşı uyarmasaydı, hekimler tıp fakültelerinde kendilerine öğretilenlere eleştirel bir gözle bakmaları gerektiğini düşünürler miydi? Kitap içinde Alaz Kılıçaslan ve Zeki Kılıçaslan'ın üzerine bir makalelerinin bulunduğu "Aşırı Teşhis" isimli kitap, tıbbi İllich gözüyle

sorgulamanın güncel örneklerinden biridir.

Son olarak yazının başında sorduğum soruyu yanıtızsız bırakmamak için kitap içinde üç iletişimcinin ortaklaşa kaleme aldığı bir yazıdan bahsetmek isterim: "Sağlık Haberlerinde Dönüşüm". Bu makalede iletişimci yazarlar geçen 40 yıl boyunca bir gazetede çıkmış sağlık haberlerini değerlendirmişler ve tıp dünyası için oldukça çarpıcı sonuçlara ulaşmışlar. Tıp gibi bir bilim dalının nasıl magazinleştirildiğini ortaya koyan yazarlar, gazetelerde belki bir hekimin değil ama "Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü akademisyeninin" tıp üzerine görebileceği şeyleri göstermişler.

Kitap içindeki yazılar yukarıda değinilenlerle sınırlı değil. Zaten bu yazıyı kaleme almaktaki amacım da okurlara kitap içinde yer alan yazılara ilişkin fikir vermek değildi (nasıl olsa okuduğunuzda kendiniz göreceksiniz). Amacım, daha sağlıklı bir yaşam için sağlıkçı olmayanları bu alanla biraz daha fazla ilgilenmeye cesaretlendirmektir. Daha sağlıklı bir yaşam için, tıbbi toplumun gereksinimlerine göre daha iyi örgütleyebilmek için sağlık dışından mesleklerden olanların daha fazla katkısına ihtiyacımız var.

Diyabet konusunda, koroner kalp hastalıkları konusunda, tüberküloz konusunda ilerleme sağlayabilmek için hekimlerin çabaları yetmez; mühendisler de, öğretmenler de, peyzaj mimarları da ellerini taşın altına koymalı. Sovyetler Birliği'nin ilk Sağlık Bakanı Nikolay Semaşko işçilere "sağlığınıza öncelikle kendiniz sahip çıkın, daha sonra hekimlerden yardım isteyin" demişti. Fabrikalarda rahatsızlık hisseden işçiler önce sağlıkçı işçilere, sonra fabrika hekimine görünüyorlardı.

Kitabı yayına hazırlayan Osman Elbek'in hayal ettiği bir başka sağlık, ancak sağlıkçı olmayanların da tıpla sağlıkçılar kadar ilgilenmeye başlamalarıyla mümkün olacak.